

Wojciech Giza

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Katedra Historii Myśli Ekonomicznej
Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych
gizaw@uek.krakow.pl

O EWOLUCJI EKONOMICZNEJ TEORII WARTOŚCI*

Streszczenie: Celem opracowania jest analiza ewolucji ekonomicznej teorii wartości oraz określenie jej znaczenia na gruncie współczesnej teorii ekonomii. Zgodnie z przyjętą tezą: teoria wartości pełni współcześnie rolę metateorii, która nie jest przedmiotem głębszej refleksji, zwłaszcza tych ekonomistów, którzy tworzą w ramach jej głównego nurtu. Ekonomistów interesuje przede wszystkim mechanizm wartościowania oraz cena dobra interpretowana jako pieniężny przejaw jego wartości.

Słowa kluczowe: historia myśli ekonomicznej, teoria wartości, ekonomia.

Wprowadzenie

W ramach ukonstytuowanego na gruncie anglosaskim sposobu wyjaśniania funkcjonowania gospodarki rynkowej, teoria wartości odgrywała kluczowe znaczenie od momentu jej powstania aż do końca XIX w. We współczesnych podręcznikach z mikro- i makroekonomii trudno napotkać rozdziały, czy chociażby krótkie fragmenty, poświęcone teorii wartości. Ekonomiści zadawali się teorią ceny. Teoria wartości, jeśli jest prezentowana, to w podręcznikach z historii myśli ekonomicznej. Należy zatem postawić pytanie, jaką rolę pełni ona we współczesnej ekonomii? Czy dociekania na temat istoty wartości dobra ekonomicznego stanowią obecnie jedynie ciekawostkę z zakresu historii nauki ekonomii?

Zgodnie z przyjętą tezą: teoria wartości pełni współcześnie rolę metateorii, która nie jest przedmiotem głębszej refleksji, zwłaszcza tych ekonomistów, którzy

* Artykuł powstał w ramach programu badawczego nr 048/WE-KMA/2015/S/5048.

tworzą w ramach jej głównego nurtu. Ekonomistów interesuje przede wszystkim mechanizm wartościowania oraz cena dobra interpretowana jako pieniężny przejaw jego wartości.

W prezentowanym opracowaniu zrezygnowano z przedstawienia historycznych rekonstrukcji teorii wartości na rzecz analizy ontologicznych, jak również jej epistemologicznych aspektów.

1. Ontologiczne ujęcie wartości dóbr ekonomicznych

Ontologiczny wymiar ekonomicznej teorii wartości wyraża się w sposobie poszukiwania odpowiedzi na pytanie, czym jest wartość oraz w jaki sposób istnieje? Chodzi zatem o rozstrzygnięcie kwestii, czy dobra ekonomiczne posiadają samoistną wartość niezależną od sposobu ich postrzegania przez gospodarujące jednostki? Czy wartość dóbr i usług stanowi jedynie konsekwencję sposobu, w jaki jednostka gospodarująca postrzega otaczający ją świat? Ów dualizm ma swoje źródło w refleksji filozoficznej. Stanowi on kryterium wyróżnienia obiektywistycznej i subiektywistycznej teorii wartości. J. Pawlica stwierdza, że „obiektywny to tyle, co występujący w przedmiocie, a subiektywny w podmiocie” [Pawlica, 1992, s. 541], dodaje również: „obiektywny to istniejący niezależnie od przeżyć świadomych, a subiektywny przeciwnie” [Pawlica, 1992, s. 541].

W refleksji na temat ekonomicznej teorii wartości zarysował się dualizm znajdujący odzwierciedlenie w klasycznej teorii wartości opartej na pracy/ kosztach produkcji *versus* teorii wartości proponowanej przez marginalistów. Pierwsza z nich, wykazująca inklinację w kierunku obiektywizmu, źródło wartości dobra ekonomicznego upatruje po stronie podażowej. Druga zaś – subiektywistyczna – po stronie popytowej. W ujęciu klasyków ekonomii tworzenie dobra w procesie produkcji wymaga poniesienia określonych nakładów determinowanych przez proces produkcji¹. Kreacja *ex nihilo* w gospodarce nie jest możliwa. Zawsze muszą pojawić się realne czynniki produkcji, których koszt będzie determinował cenę wytworzonego dobra. W tym sensie można mówić o procesie obiektywizacji wartości, a następnie ceny. W przypadku z kolei teorii subiektywistycznej wartość dobra ekonomicznego może być dowolnie określana przez konsumentów, czego przykładem są obecnie ceny niektórych dzieł sztuki budzących skrajne odczucia estetyczne u różnych odbiorców.

¹ W koncepcji klasyków ekonomii silne było przekonanie, że prawa produkcji mają charakter obiektywny i powszechnie obowiązujący, co wskazał J.S. Mill przy okazji analizy praw produkcji i praw podziału.

B.J. Gordon, poszukując związku pomiędzy teorią wartości postulowaną przez klasyków ekonomii a tradycją filozofii antycznej, stwierdza, że Arystoteles uwzględniał w swojej refleksji zarówno czynniki związane z kosztami produkcji, jak i użyteczność powstałego dobra. Traktował on pracę zaangażowaną w procesie produkcji jako konieczną, ale niewystarczającą podstawę wartości danego dobra [Gordon, 1964, s. 128].

W analizach prowadzonych przez A. Smitha widoczne jest dążenie do wyjaśnienia dychotomii, polegającej na różnicy wartości użytkowej i wartości wymiennej prowadzonej w kontekście paradoksu wody i diamentu [Smith, 2007, s. 36]. Obiektywnie woda posiada wysoką wartość użytkową – jest niezbędna do życia. Często jednak jej wartościowanie poprzez podmioty w procesie wymiany rynkowej jest niezrozumiale niskie. A. Smith próbował rozwiązać ten problem poprzez wyróżnienie ceny naturalnej, ku której grawitują ceny rynkowe [Smith, 2007, s. 70].

Dla historyka myśli ekonomicznej interesujące jest zrozumienie, dlaczego ojciec ekonomii oraz jego następcy z taką determinacją usiłowali obiektywizować wartość dobra ekonomicznego? W tradycji intelektualnej sięgającej Arystotelesa – co podkreśla E. Kauder – akcentowano znaczenie czynników subiektywnych w procesie konstytuowania wartości dobra. Za wartościowe uznawano to, co jest użyteczne [Kauder, 1953]. Podejście to znalazło kontynuatorów w średniowieczu na gruncie scholastyki (m.in. w pracach św. Tomasza z Akwinu). Następnie było kontynuowane w okresie renesansu w pracach Giovanniego Francesco Lottiniego (1512-1572)² i Bernarda Davanzatiego (1529-1606); w XVII w. w pracach Geminiano Montanariego (1633-1687); a w okresie oświecenia przez Ferdinanda Galianiego (1728-1787). W 1776 r., a więc w roku publikacji przez A. Smitha *Bogactwa narodów*, ukazała się książka Étienne Bonnot de Condillaca, pt. *Le Commerce et le gouvernement, considérés relativement l'un a l'autre* [Condillac, 1776], zawierająca próbę obrony subiektywnej teorii wartości. Siła oddziaływania pracy A. Smitha sprawiła jednak, że trwająca przez 2000 lat tradycja intelektualna została porzucona i musiała czekać na ponowne odrodzenie do lat 70. XIX w., kiedy to pojawiła się rewolucja marginalna [Kauder, 1953, s. 650].

Ograniczając się do badania wyłącznie treści teorii wartości, trudno jest wyjaśnić, dlaczego A. Smith i większość jego następców porzucili subiektywistyczną teorię wartości na rzecz teorii wartości opartej na czynnikach podażowych. Analiza teorii wartości – jak twierdzi K.H. Niebyl – jako koncepcji *a priori* jest

² Na dokonania G.F. Lottiniego zwrócił uwagę Augusto Graziani (1865-1944) w pracy *Storia critica della teoria del valore in Italia*, Milano, U. Hoepli, 1889. Należy go odróżnić od współczesnego ekonomisty włoskiego Augusta Grazianiego (1933-2014).

niewystarczająca. Teorie ekonomiczne, podobnie jak koncepcje filozoficzne, a nawet z zakresu nauk przyrodniczych, odzwierciedlają również próby uchwycenia określonych sytuacji oraz działań podejmowanych w celu rozwiązania zaistniałych problemów. Proces produkcji ulega zmianom, dlatego też treść teorii ekonomicznej jest nieustannie modyfikowana [Niebyl, 1940, s. 202-203].

Zapewne przeniesienie przez A. Smitha akcentu na zobiektywizowaną teorię wartości opartą na czynnikach podażowych wynikało z przemian społeczno-gospodarczych pierwszej rewolucji przemysłowej, umożliwiającej powstanie ekonomii jako samodzielnej dyscypliny naukowej. Zastosowanie nowych metod produkcji w przemyśle oraz wykorzystanie nowego źródła energii, jakim była maszyna parowa, umożliwiła wzrost poziomu życia całego społeczeństwa. Pesymistyczne prognozy T.R. Malthusa, traktujące głód i ubóstwo jako nieusuwalny stan natury, nie potwierdziły się w społeczeństwie spajanim poprzez relacje rynkowe [Clark, 2014]. R.W. Fogel, przedstawiając konsekwencje przemian zapoczątkowanych w drugiej połowie XVIII w., scharakteryzował je z kolei jako ucieczkę od głodu i przedwczesnej śmierci [Fogel, 2004]. Przedsiębiorca-pionier przemysłu stał się głównym twórcą wartości w procesie produkcji. To dzięki jego działalności społeczeństwo mogło wytwarzać i konsumować dobra, które umożliwiły wzrost poziomu dobrobytu. Dlatego też większość klasyków ekonomii akcentowało czynniki podażowe jako zasadniczą determinantę wartości.

Odwrót od teorii wartości opartej na pracy nastąpił wraz z pojawieniem się rewolucji marginalnej w latach 70. XIX w. Prace C. Mengera (*Grundsätze der Volkswirtschaftslehre* z 1871 r. [Menger, 2013]), W.S. Jevonsa (*The Theory of Political Economy* wydanej w 1871 r. [Jevons, 1965]) oraz L. Walrasa (*Éléments d'économie politique pure; ou, Théorie de la richesse sociale* z 1874 r. [Walras, 2003]), chociaż w różnym stopniu, to jednak akcentowały znaczenie czynników subiektywnych stanowiących podstawę współczesnej teorii popytu.

Wśród twórców rewolucji marginalnej C. Menger w największym stopniu rozwinął subiektywistyczną teorię wartości, łącząc ją z psychologicznymi odczuciami towarzyszącymi zaspakajaniu potrzeb poprzez konsumpcję kolejnych jednostek danego dobra. Zagadnienie to zilustrował za pomocą trójkąta Mengera [Menger, 2013, s. 120-126]. Jednocześnie opowiedział się przeciwko teorii wartości opartej na pracy, twierdząc, iż „bezpodstawną jest teza, że główną determinantą wartości dóbr jest ilość pracy lub innych środków produkcji koniecznych do ich wytworzenia” [Menger, 2013, s. 142]. Dla Mengera: „wartość nie jest naturalną cechą rzeczy, ani też nie jest ich własnością czy niezależną cechą istniejącą samoistnie. Jest to osąd gospodarującego człowieka o wadze dóbr związanych z jego życiem i dobrostanem, którymi może on dysponować. Wartość nie

istnieje poza ludzką świadomością. (...) Obiektywizacja wartości, będąca zjawiskiem całkowicie subiektywnym z natury, przyczyniła się do zamieszania dotyczącego podstawowych zasad ekonomii” [Menger, 2013, s. 119].

Powyższe stanowisko wyraźnie polaryzuje spór pomiędzy zwolennikami ekonomii klasycznej a przedstawicielami rewolucji marginalnej. Należy jednak zauważyć, że W.S. Jevons i L. Walras, chociaż rozwijali teorię popytu opartą na subiektywnie rozumianej teorii użyteczności, w znacznie większym stopniu podkreślali istotę relacji pomiędzy czynnikami popytowymi a podażowymi jako mechanizmu wyznaczającego wartość dobra ekonomicznego. W.S. Jevons bardziej niż C. Menger skupił się na analizie procesu wymiany. Angielski ekonomista stwierdził, iż „wartość wyraża stopę wymiany” [Jevons, 1965, s. 77]. Podobnie jak W.S. Jevons, również L. Walras postulował rozważanie wartości dobra jako zmiennej relacyjnej, powstającej w procesie wymiany, uważając za błędne skupianie uwagi na wartości użytkowej jedynie w kontekście zaspokojenia ludzkich potrzeb [Walras, 2003, s. 86].

Porównując prace C. Mengera oraz L. Walrasa z łatwością można dostrzec różnicę w sposobie narracji. C. Menger poświęcił zagadnieniu subiektywistycznej teorii wartości oddzielny rozdział poprzedzający teorię ceny³. L. Walras wkomponował z kolei krytykę klasycznej teorii wartości w rozważania dotyczące wymiany rynkowej, wplatając ją w szerszy kontekst analizy ekonomicznej.

2. Relacyjne ujęcia wartości dóbr ekonomicznych

Kluczowe rozstrzygnięcie w sporze dotyczącym natury wartości dóbr ekonomicznych przyniosła synteza neoklasyczna dokonana przez A. Marshalla. W pracy pt. *Principles of Economics* (1890) połączył on podejście ekonomii klasycznej z ujęciem marginalistów. Obecny we wszystkich podręcznikach z zakresu ekonomii wykres, przedstawiający kształtowanie się ceny równowagi poprzez przecięcie krzywej popytu (którego kształt uzasadnia teoria użyteczności) i podaży (opartej na analizie kosztów produkcji), A. Marshall zilustrował porównaniem do nożyc tnących kartkę papieru⁴.

Stanowisko A. Marshalla koresponduje z relacjonizmem na gruncie aksjologii. Istotą relacjonizmu – na co wskazał J. Lipiec – jest przekonanie, że „wartość generowana jest przez przedmiot, ale tylko wtedy, kiedy występuje ten

³ Porównaj rozdział III. *Teoria wartości* oraz rozdział V. *Teoria ceny* w: [Menger, 2013, s. 113-166, 183-214].

⁴ Równie poważnie można dyskutować o tym, które ostrze nożyc kroi papier, jak o tym, czy wartość zależy od użyteczności, czy też od kosztów produkcji [Marshall, 1925, s. 332-333].

przedmiot jako współczłon relacji z człowiekiem. Wartość ma zatem podwójną podstawę bytową; jej nośnikami są po pierwsze, przedmiot oraz po drugie, relacja podmiotowo-przedmiotowa, której człon podmiotowy (człowiek) uświadamia sobie wartość obiektu i zachodzenie samej relacji” [Lipiec, 1992, s. 13].

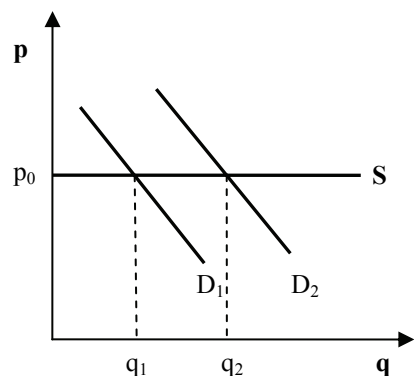
Ujęcie J. Lipca zdaje się wskazywać na „podstawę bytową wartości”, czyli ontologiczny aspekt jej istnienia. Owa relacyjność w ujęciu ekonomicznym nabiera nieco innego znaczenia. Potraktowanie ceny jako zmiennej relacyjnej zmarginalizowało zależność przyczynowo-skutkową, przez którą usiłowano uzasadnić wartość dobra⁵. A. Marshall wprowadził również do ekonomii pojęcie elastyczności popytu i podaży. Poprzez matematyczne określenie relacji pomiędzy elastycznością popytu i elastycznością podaży analiza wartości dobra (jego ceny) nabrała waloru kwantytatywności.

Wykorzystując analizę popytowo-podażową, można w prosty sposób zilustrować istotę sporu pomiędzy zwolennikami klasycznej teorii wartości oraz teorią wartości marginalistów. Na poniższym wykresie przedstawiono w punkcie (a) tezę, zgodnie z którą o wartości dobra decydują jedynie czynniki podażowe. W tym ujęciu zmiana w popycie nie prowadzi do zmiany poziomu ceny dobra. Druga sytuacja (b) ilustruje tezę marginalistów, zgodnie z którą to czynniki popytowe (subiektywna ocena konsumentów) decydują o cenie danego dobra. Przypadek (c) stanowi uogólnione podejście marshallowskie.

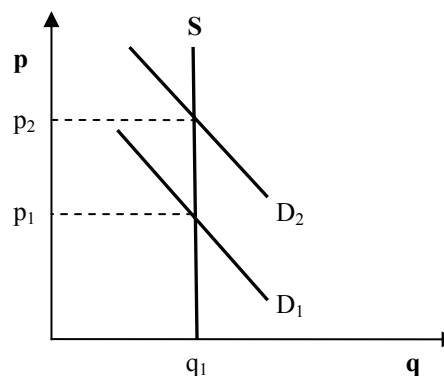
Teza zwolenników ekonomii klasycznej, głosząca, iż o wartości dobra decydują jedynie czynniki podażowe, stanowi jeden ze skrajnych przypadków analizy marshallowskiej, w ramach którego krzywa podaży (S) cechuje się doskonałą elastycznością $E_s \rightarrow \infty$ (rys. 1a). Jest to ujęcie teoretyczne znajdujące odzwierciedlenie w ekonomicznych modelach opartych na założeniu doskonałej konkurencji. Zaistnienie doskonale elastycznej krzywej podaży wymagałoby spełnienia warunku, zgodnie z którym można dowolnie zwiększać ilość oferowanego dobra przy zachowaniu stałych kosztów produkcji. Zmiana popytu (przedstawiona jako przesunięcie krzywej D_1 do D_2) powodowałaby wówczas jedynie dostosowania ilościowe (przejście z q_1 do q_2) bez zmiany ceny p_0 . Zawieszona horyzontalnie krzywa (S) przesuwałaby się w górę lub w dół (powodując zmianę ceny) jedynie wtedy, gdy następowałaby zmiana kosztów produkcji.

⁵ W klasycznej teorii wartości przyczyną wartości dobra były: praca bądź nakłady czynników produkcji; natomiast w ujęciu marginalistów przyczyną była użyteczność dobra subiektywnie wyznaczana przez wartościującego owo dobro konsumenta.

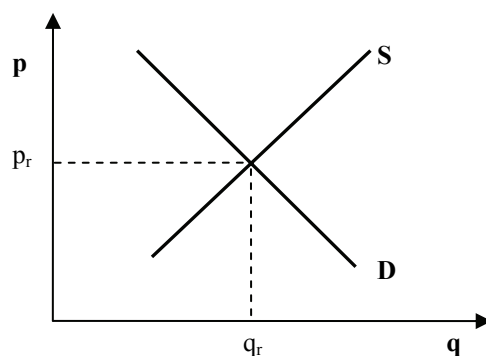
a) ekonomia klasyczna: o wartości dobra decydują jedynie czynniki podażowe

b) marginaliści: o wartości dobra decydują jedynie czynniki popytowe

c) uogólnione ujęcie marshallowskie: o wartości dobra (jego cenę) decydują zarówno czynniki popytowe, jak i podażowe

Rys. 1. Interpretacja klasycznej teorii wartości i teorii wartości marginalistów przy zastosowaniu analizy marshallowskiej

Źródło: Opracowanie własne.

Drugi skrajny przypadek (rys. 1b) odzwierciedla tezę marginalistów, zgodnie z którą o wartości dobra decydują jedynie czynniki popytowe, a ściślej rzecz ujmując – użyteczność, jaką podmiot wartościujący przypisuje kolejnym jednostkom konsumowanego dobra. Takie rozumienie mechanizmu wartościowania ma swoje uzasadnienie jedynie wówczas, gdy podaż danego dobra jest stała. Krzywa podaży jest doskonale nieelastyczna $E_s = 0$. Taki przypadek przedstawia np. wartościowanie dzieł sztuki, których podaży nie można zwiększyć. Dysponując tylko jednym oryginalnym dziełem sztuki (np. słonecznikami Vincenta van Goha), można z przekonaniem twierdzić, że wartość tego obrazu zależy jedynie

od subiektywnej oceny potencjalnych nabywców. W ujęciu graficznym podaż dzieła sztuki jest stała i wynosi q_1 . Zmiana wartości danego dobra – jego ceny zależy natomiast jedynie od zdefiniowania przez potencjalnych nabywców położenia ich krzywej popytu. Jeżeli krzywa popytu przesuwana się z pozycji D_1 do D_2 , to cena danego dobra wzrasta z p_1 do p_2 (rys. 1b). Wartość dzieła sztuki nie zależy zatem od czynników podażowych – ich kosztów produkcji, ale od relatywnej rzadkości i subiektywnie interpretowanych preferencji konsumenta.

Marshall, przedstawiając uogólnione ujęcie mechanizmu cenotwórczego, przez który podmioty uczestniczące w grze rynkowej określają wartość danego dobra, wykazał w istocie bezzasadność sporu pomiędzy przedstawicielami klasycznej oraz marginalistycznej teorii wartości. Błąd zarówno jednej, jak i drugiej strony polegał na nieuprawnionym ekstrapolowaniu wniosków wysnutych na podstawie preferowanej teorii wartości na wszystkie kategorie dóbr podlegające transakcjom rynkowym. W rzeczywistości owe skrajne przypadki występują niezwykle rzadko. Na ogół wartość danego dobra jest wypadkową działania sił popytowych i podażowych. Stopień oddziaływania owych sił można określić poprzez porównanie elastyczności cenowej popytu i podaży.

Dokonana przez A. Marshalla zmiana w sposobie postrzegania wartościotwórczego działania mechanizmu rynkowego ma trojakić znaczenie:

- wartość danego dobra zaczęto postrzegać jako zmienną relacyjną, a nie jako konsekwencję przyczynowo-skutkowego oddziaływania bądź to czynników popytowych, bądź podażowych,
- wartość danego dobra, poprzez implementację elastyczności popytu i podaży, zyskała walor kwantytatywności. W konsekwencji na drugi plan zostały zepchnięte filozoficzne aspekty istnienia wartości, a ich miejsce zajęły metody ilościowe, pozwalające określić wartość danego dobra,
- wartość danego dobra określana jest w ramach modeli opartych na równowadze. Wartość to relacja spełniająca określone warunki równowagi rynkowej.

Przedstawiając, na podstawie poglądów A. Marshalla, ewolucję teorii wartości, należy również pamiętać o ujęciu zaproponowanym przez L. Walrasa. Pojęcie walrasowskie zostało ukonstytuowane nie na modelu równowagi cząstkowej, ale na modelu równowagi ogólnej. Współcześnie to właśnie tradycja walrasowska zdaje się dominować w ramach ekonomii neoklasycznej. Najbardziej dojrzała postać równowagi ogólnej została przedstawiona w latach 50. XX w. przez K.J. Arrowa i G. Debreu'a [Arrow i Debreu, 1954]. Zdaniem A. Malawskiego na gruncie tej teorii dobro (towar) zostały ujęte jako pojęcia pierwotne, wyrażające intuicję, że jest ono w pełni określone przez zespół cech fizycznych oraz miejsce i czas jego dostępności [Malawski, 1999, s. 64-65]. Tak rozumiane dobro staje się abstrakcyjnym bytem, którego ujęcie możliwe jest dzięki zastosowaniu matematycznej narracji.

3. Czas a wartościowanie dóbr

Pojawienie się modeli równowagi ogólnej i równowagi cząstkowej przyniosło ujęcie wartości dobra ekonomicznego jako zmiennej relacyjnej. Współcześnie w coraz większym stopniu wartość dobra, określona przez grę popytu i podaży, modyfikowana jest poprzez czynnik czasu. Znaczenie czasu w analizie ekonomicznej dostrzegł A. Marshall, zwracając uwagę na fakt, że w krótkim okresie czynniki popytowe w większym stopniu, niż czynniki podażowe, wpływają na wartość danego dobra. Pełniejszego zrozumienia czasu jako czynnika wartościotwórczego dostarczyły prace E. von Böhm-Bawerka oraz I. Fishera. Austriacki ekonomista stwierdził, że „obecne dobra są z reguły więcej warte niż dobra przyszłe w podobnym rodzaju i ilości. Ta teza stanowi sedno i centralny punkt teorii procentu” [Böhm-Bawerk, 1891, s. 235]. Preferencja czasowa dóbr terażniejszych względem dóbr przyszłych stanowi uzasadnienie dla dającego się wyrazić w postaci procentu *agio*. I. Fisher rozwinął koncepcję stopy procentowej w pracach: *The Rate of Interest* [Fisher, 1907] oraz *The Theory of Interest* [Fisher, 1930]. W ujęciu I. Fishera stopa procentowa wyraża miarę ceny, jaką jednostki gotowe są zapłacić za to, aby dysponować dochodem już dziś, a nie w przyszłości. Głównymi kategoriami, na podstawie których I. Fisher rozwinął swoją koncepcję są: niecierpliwość (*impatience*) i możliwości (*opportunities*). Pierwsza ze wskazanych kategorii – niecierpliwość – stanowiła odpowiednik używanego przez E. von Böhm-Bawerka *agio* [Fisher, 1930, s. VIII-IX].

Powyżej przedstawione ujęcie teoretyczne stopy procentowej stanowi współcześnie podstawę dla operacji dyskontowania i obliczania stopy procentowej głównie w operacjach bankowych. Można jednak popatrzeć na tę koncepcję w szerszej perspektywie. Zastanowić się, czy obecnie chęć posiadania określonych dóbr tu i teraz nie odgrywa decydującej roli w określaniu ich wartości. Zrozumienie współczesnej gospodarki w znacznym stopniu wiąże się ze zrozumieniem zachowań konsumentów wynikających z ich preferencji czasowej. Takie podejście może okazać się owocne w wyjaśnianiu przyczyn kryzysu zadłużeniowego, z którym borykają się obecnie wysoko rozwinięte kraje Europy Zachodniej. Również obecna we współczesnej literaturze ekonomicznej teza o finansyzacji gospodarki nabiera nieco innego znaczenia, jeżeli przyjrzymy się postawom współczesnych konsumentów. Banki i instytucje finansowe w istocie umożliwiają posiadanie dóbr, których nabycie kiedyś wymagało rezygnacji z bieżącej konsumpcji i żmudnego gromadzenia oszczędności. Oszczędność postrzegana w ekonomii klasycznej jako cnota straciła na znaczeniu na rzecz maksymalizacji konsumpcji w bieżącym okresie. To ona wyznacza rytm koniunktury gospodarczej. W gospodarce, którą

J. Kornai [2014, s. 77-211] nazwał gospodarką nadmiaru, znaczenie wartościotwórcze mechanizmu popytowo-podażowego uległo daleko idącej modyfikacji ze względu na preferencję czasową jednostek gospodarujących.

Podsumowanie

Ekonomiczna teoria wartości na przestrzeni lat ulegała daleko idącej ewolucji. Obecnie można ją interpretować jako metateorię uzasadniającą wartościotwórczą rolę rynku. Jest ona koncepcją, na podstawie której opracowano sformalizowane metody wyznaczania cen dóbr. Współczesnych ekonomistów nie interesuje istota wartości, ale sposób, w jaki jednostki dokonują wartościowania. Zwłaszcza kwantytatywne aspekty otwierające drogę do przewidywania zmiany relacji cen w przyszłości. Ekonomiczna teoria wartości to w głównej mierze teoria wartościowania, opierająca się na mechanizmie popytu i podaży. Wyznaczane w jej ramach ceny ulegają daleko idącej modyfikacji w kontekście preferencji czasowej, swoistej dla uczestników gry rynkowej.

Literatura

- Arrow K.J., Debreu G. (1954), *Existence of an Equilibrium for a Competitive Economy*, „Econometrica”, Vol. 22, No. 3.
- Böhm-Bawerk E. von (1891), *The Positive Theory of Capital*, Macmillan, London.
- Clark G. (2014), *Pożegnanie z jałmużną. Krótka historia gospodarcza świata*, Zys i S-ka, Poznań.
- Condillac E.B. de (1776), *Le Commerce et le gouvernement, considérés relativement l'un a l'autre*, Jombert & Cellot, Amsterdam, et se trouve à Paris.
- Fisher I. (1907), *The Rate of Interest, Its Nature, Determination and Relations to Economic Phenomena*, The Macmillan Company, New York.
- Fisher I. (1930), *The Theory of Interest. As Determined by Impatience to Spend Income and Opportunity to Invest It*, The Macmillan Company, New York.
- Fogel R.W. (2004), *The Escape from Hunger and Premature Death, 1700-2100: Europe, America, and the Third World (Cambridge Studies in Population, Economy and Society in Past Time)*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Gordon B.J. (1964), *Aristotle and the Development of Value Theory*, „The Quarterly Journal of Economics”, Vol. 78, No. 1.
- Jevons W.S. (1965), *The Theory of Political Economy*, Reprints of Economic Classics, New York.

- Kauder E. (1953), *Genesis of the Marginal Utility Theory: From Aristotle to the End of the Eighteenth Century*, „The Economic Journal”, Vol. 63, No. 251.
- Kornai J. (2014), *Gospodarka niedoboru i gospodarka nadmiaru* [w:] J. Kornai, *Dynamizm, rywalizacja i gospodarka nadmiaru. Dwa eseje o naturze kapitalizmu*, Fundacja GAP, Kraków.
- Lipiec J. (1992), *W przestrzeni wartości. Studia z ontologii wartości*, Harcerska Oficyna Wydawnicza, Kraków.
- Malawski A. (1999), *Metoda aksjomatyczna w ekonomii. Studia nad strukturą i ewolucją systemów ekonomicznych*, Ossolineum, Wrocław.
- Marshall A. (1925), *Zasady ekonomiki*, t. 1, Wydawnictwo M. Arcta, Warszawa.
- Menger C. (2013), *Zasady ekonomii*, Fijorr Publishing, Warszawa.
- Niebyl K.H. (1940), *The Need for a Concept of Value in Economic Theory*, „The Quarterly Journal of Economics”, Vol. 54, No. 2.
- Pawlica J. (1992), *Etyka aksjologiczna R. Ingardena – próba interpretacji* [w:] *Etyka, zarys*, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Filozofii, Zakład Etyki, Kraków.
- Smith A. (2007), *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, t.1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Walras L. (2003), *Elements of Pure Economics Elements of Pure Economics; or, The Theory of Social Wealth*, Routledge, London & New York.

ABOUT THE EVOLUTION OF THE ECONOMIC THEORY OF VALUE

Summary: The aim of the study is to analyze the evolution of the economic theory of value and to determine its importance in contemporary economic theory. According to the accepted thesis, nowadays, the theory of value serve as metatheory that are not subject to further reflection, especially for those economists who create in its mainstream. The economists are mainly interested in the evaluation mechanism and the price of a good interpreted as a monetary sign of its value.

Keywords: history of economic thought, theory of value, economics.